

Aarhus d. 1. august 2023

Til
Aarhus Kommune
Teknik og Miljø
Bystrategi

Hørings svar til Planstrategi 2023 – Netværk og nærvær

Danmarks Naturfredningsforening i Aarhus (DN) fremsender hermed sine bemærkninger til forslag til Planstrategi 2023, og håber således at bidrage til en kvalificering af den fremtidige grønne planlægning og udvikling af Aarhus Kommune.

Bemærkningerne indledes med nogle generelle betragtninger og følger ellers i øvrigt strukturen i [høringsmaterialet](#), dvs. korresponderer med de seks hovedgreb (temaer) under overskriften *Strategien for den fysiske udvikling*.

Generelt

DN anerkender planlægning som et centralt virkemiddel i en klog, målrettet og demokratisk udvikling af Aarhus Kommune, og det giver umiddelbart god mening at udarbejde en Planstrategi, som strategisk fundament for den fremtidige kommuneplanlægning.

Uafhængigt af dette skal vi dog ikke undlade at genfremsætte en stadig bekymring over det vi oplever som Kommunens stedvist forekommende tilbøjelighed til, i utide, at revidere eller på anden måde afvige fra eksisterende/gældende planlægning. Det medgives således på side 14 i høringsmaterialet, at man fra tid til anden har givet grønt lys til projekter, som ikke var i overensstemmelse med de politiske visioner. På den baggrund lægges der op til at Kommunen: *"... i højere grad vil stille krav til udviklingen og også sige "nej tak" eller "ikke lige nu", hvis projektforslag ikke passer ind i den overordnede retning eller spiller sammen med udviklingen andre steder*. Denne udmelding bifalder DN. Ny eller revideret planlægning bør efter DN's opfattelse i udgangspunktet kun ske i overensstemmelse med den på forhånd fastsatte frekvens, således at alle kan regne med de vedtagne planer, indtil man i fællesskab udstikker nye. Som Kommunen selv formulerer det på side 9 må *"... Flexibiliteten (...) dog ikke ske på bekostning af de langsigtede og helhedsorienterede hensyn"*. DN erklærer sig rørende enig.

Når det er sagt, rummer det fremlagte forslag til Planstrategi 2023 efter DN's opfattelse mange gode takter. Det synes, som om bæredygtighed og grønne hensyn i langt højere grad end tidligere indgår som en tydelig, gennemgående præmis for de fremtidige visioner og målsætninger. Det er ekstremt væsentligt og afgørende for en seriøs og målrettet indsats, at altoverskyggende udfordringer som klima- og biodiversitetskrisen erkendes politisk og rent faktisk indskrives i plangrundlaget. Med forbehold for at troværdigheden naturligvis i sidste ende skal vurderes på baggrund af realiserede handlinger fremfor på hensigtserklæringer, ønsker DN at kvittere for den eksplicite italesættelse og rettidige prioritering.

Planlægningen i Aarhus Kommune skal tilgodese mange interesser og ideelt set få dem alle til at gå op i en højere enhed. DN skal ikke afgøre, hvilke hensyn der er vigtigst eller, hvordan de prioriteres, men blot påpege, at naturgrundlaget alt andet lige udgør den fundamentale forudsætning for *stort set alt andet*. Det betyder, at en natur-, miljø- og klimamæssigt bæredygtig

arealanvendelse og en natur i balance er afgørende for vores virke, velstand og velvære, nu og i fremtiden.

Aarhus Kommune har derfor også som organisation og myndighed et ansvar for at formidle udfordringerne og anvise løsninger, og insistere på at de forstås og gribes af befolkningen. Kun på den måde kan vi i fællesskab forløse det indlysende potentiale for rationelle og bæredygtige løsninger, som uvægerligt – og trods alt – knytter sig til en storbykommune. DN ser i den forbindelse sig selv som en allieret i Kommunens bestræbelser på at skærpe den grønne dagsorden og involvere aarhusianerne i den praktiske implementering.

Aarhus som vækstmotor i Østjylland

DN noterer sig det fortsatte ønske om at kommunen skal vækste, dvs. vokse i både indbyggertal og økonomisk velstand. Ambitionen beror øjensynligt på en konstatering af demografiske dynamikker, som Aarhus Kommune vanskeligt kan gøres ansvarlig for, og som DN i øvrigt ikke anfægter.

Men vi ser ikke nødvendigvis befolkningstilvæksten som et attråværdigt mål i sig selv, som planlægningen aktivt skal fremme. Aarhus' fortsatte vækst og udvikling må ikke ske på bekostning af velfungerende lokalsamfund og levende landdistrikter, også udenfor kommunen. Fremfor en stadig konkurrence de østjyske kommuner imellem, bør der herske en konstruktiv og fordragelig dialog om, hvordan man i et bæredygtighedsperspektiv kan planlægge den regionale udvikling således, at den reducerer ressourceforbrug og klimabelastning mest muligt og fremmer natur og biodiversitet. Det må være en politisk opgave at drive udviklingen i den rigtige retning, upåvirket af snævre, lokale erhvervsinteresser og drevet af ambitionen om at bidrage til opfyldelse af de nationale forpligtelser på natur og klimadagsordenen.

Derfor – og fordi naturen ikke kender til kommunegrænser eller andre administrative barrierer – finder DN det uhyre vigtigt at der lægges op til et *”styrket regionalt samarbejde om byudvikling og erhvervsudvikling, sammenhængende natur, friluftsoplevelser og klimatilpasning”* (side 15).

I balance med landskab, natur og vand

Uanset om vi befinder os i byen eller i det åbne land, bør man afsøge alle muligheder for at indtænke og understøtte natur og grønne områder, som helt centrale elementer i planlægningen af det gode samfund. Det forekommer sandsynligt, at den nationale lovgivning i stadigt stigende grad vil tilgodese sådanne tiltag i såvel byplanlægning, som i forvaltningen af det åbne land, og med tiden gøre det både lovpligtigt og økonomisk rentabelt – ja, endog attraktivt.

I mellemtiden bør Aarhus Kommune som lodsejer foregå med et godt eksempel og konsekvent lade egne jordbesiddelser i landbrugsmæssig omdrift omlægge til regulær natur. Det gælder større sammenhængende arealer, i lighed med de 300 ha syd for byen, som man allerede har vedtaget hjemtaget fra forpagtning og omlagt til natur. Men det gælder også mindre, ukurante hjørner og striber i agerlandskabet, hvor udlægning til vild natur kan bidrage til netværket af trædesten for biodiversiteten og samtidig indgå i en styrket rekreativ adgang til naturen uden for byen.

Ligeledes findes der potentialer indenfor bygrænsen, hvor små befæstede arealer eller rudera-ter med andet oprindeligt formål kan konverteres til grønne pletter, uden nævneværdig pleje men som spontant levested for dyr og planter og et grønt åndehul for mennesker.

Ideelt set mener DN, at det ved de undtagelsesvise indskrænkninger i eksisterende natur- og rekreative grønne områder – også i byen – bør være fast praksis at der udlægges erstatningsnatur af samme type, som minimum i forholdet 1:2 og så vidt muligt i samme nærområde.

Det blågrønne netværk

I forhold til ambitionen om et sammenhængende blågrønt netværk på kryds og tværs af kommunen (side 22) er det vanskeligt at være uenig. Det synes intuitivt indlysende, at byen som barriere for naturen kan nedbrydes ved at skabe forbindelser mellem naturområder syd, vest og nord for byen, og samtidig lade disse udgøre grønne opholdsrum for byens befolkning. Blot

man iagttager det forhold, at en økologisk forbindelse nødtigt må ende blindt, hvorved den fremfor en redningsplanke for migrerende arter risikerer at blive en dødsfælde uden udvej.

En anden oplagt risiko forbundet med det blågrønne netværk er, at det forbliver en skrivebordsøvelse. Den virkelige udfordring opstår nemlig, når netværket skal realiseres i geografi-en, og når hensynet til natur pludselig obstruerer en infrastrukturudbygning hér, eller spontant opståede planer for et erhvervs- eller boligbyggeri dér. Da skal intentionen stå sin prøve og det kræver konsistens og konsekvens, såvel i den politiske beslutningsproces som i den fysiske planlægning. Her skal man finde de rigtige løsninger, også selvom det måtte fordyre ovennævnte projekter.

Af bitter erfaring med (den manglende) realisering af Grønt Danmarkskort forbeholder DN sig ret til en vis skepsis, men bifalder intentionen og glæder sig over at den nu optræder eksplicit i Kommunens planstrategi. Vi ser frem til at det blågrønne netværk vil blive en forpligtende parameter, selv når kampen om pladsen skærpes og værdien af de grønne arealer skal gøres op i andet end penge.

Klimatilpasning

Klimatilpasning – herunder til fremtidens havvandstigninger – kan nærmest kun gå for langsomt. Det erkender man gradvist i flere og flere kommuner, landet over. Derfor er det også rettidig omhu, når Aarhus Kommune vælger at adressere problematikken og starte en debat om, hvad det i praksis betyder for de ca. 40 km kystlinje mod Aarhus Bugt og de kystnære arealer landværts.

De danske kyster er dels vores vildeste og mest dynamiske naturtype og dels omfattet af offentlig adgang, stort set overalt. Begge dele risikerer at blive kompromitteret, når havet i fremtiden stiger og trænger kystlinjen længere tilbage i landet. Derfor skal vi allerede nu begynde at forholde os til, hvordan vi sikrer naturens mulighed for at følge med tilbage i landskabet, uden at blive trængt bagfra, samt fastholder den offentlige adgang langs stranden, som vi med rette betragter som en selvfølgelighed.

Helt overordnet mener DN, at Staten bør forestå en national planlægning af fremtidens kystbeskyttelse, som kommunerne skal tage udgangspunkt i når de planlægger de konkrete, lokale løsninger. Men det skal ikke afholde Kommunen fra at byde ind med gode ideer og konstruktive forslag.

Løsningen bør efter DN's opfattelse kun undtagelsesvist indebære hård kystsikring, der, hvor væsentlige samfundsinteresser berettiger det. I stedet skal vi afsøge muligheder for at udvide strandenge, ådale og andre lavtliggende arealer, og udnytte potentialerne for rekreative områder langs kysten, som samtidig kan udgøre vigtige levesteder for kysttilpassede dyr og planter. Langs skrænterne syd for byen og ved Vosnæs bør man ligeledes tilgodese den fortsatte kystdynamik, selvom den vil indebære vedvarende erosion.

Skønt udenfor Kommunens jurisdiktion, bør det overvejes og undersøges, om etablering af kystnære barriere-rev på strategiske lokaliteter kan udgøre en omkostningseffektiv og naturbaseret kystbeskyttelse, som samtidig vil være et biodiversitetsfremmende marint naturgenopretningstiltag.

Klimatilpasning i selve byen er et nærliggende og omkostningseffektivt tiltag til samtidig at tilgodese levesteder for dyr og planter og skabe de eftertragtede blågrønne opholdsrum for byens befolkning. Det er Aarhus Kommune heldigvis allerede opmærksom på og adresserer i relevante temaplaner, og DN ser frem til at det vil manifestere sig endnu mere i den fysiske planlægning og udvikling af ikke blot Midtbyen, men også de mindre bysamfund i oplandet. Med det rette design og en hensigtsmæssig forvaltning kan disse løsninger bidrage til sammenhængen i det blågrønne netværk på tværs af kommunen.

Endelig bør der arbejdes videre med visioner for kommunens ådale, mhp. at udnytte deres store potentiale for klimatilpasning, kulstofbinding, natur og rekreative muligheder.

Et effektivt og bæredygtigt mobilitetssystem

Trængslen i trafikken stiger proportionalt med en eksplosiv vækst i antallet af solgte biler. I Aarhus betyder det både ringere fremkommelighed i hverdagen og en ringere sandsynlighed for indfrielse af kommunens klimamål om CO₂-neutralitet i 2030. Det er således afgørende, at biltrafikken reduceres – ikke mindst i Aarhus by – til fordel for en optimering af den kollektive transport og cykelinfrastruktur.

DN tilslutter sig derfor ambitionen om et effektivt og bæredygtigt mobilitetssystem, baseret på kollektiv transport og cyklisme. Ikke blot i Aarhus Kommune, men over hele landet (måske med undtagelse af Hovedstadsområdet) opleves imidlertid en modsatrettet tendens, hvor privatbilisme til stadighed favoriseres i offentlige prioriteringer og infrastrukturplanlægning.

Det er derfor vigtigt, at Aarhus Kommune fastholder intentionen om at planlægge fremtidens byudvikling langs transportkorridorer, således at der skabes et styrket kundegrundlag og dermed en øget rentabilitet. Det må dog selvsagt ikke ske på bekostning af en fortsat kollektiv transportunderstøttelse af den øvrige del af kommunen. I lighed med Fingerplanen i Hovedstadsområdet kan det understøtte en effektiv, billig og smidig kollektiv transport, der vil udgøre *det* reelle alternativt til bilen, som aarhusianerne behøver og fortjener. Og samtidig harmonerer det med ambitionen om at bevare – og skabe nye – grønne netværk, langt ind i det urbane landskab.

DN har ikke nogen stærk holdning til, hvorvidt løsningen hedder Letbane eller BRT, blot det er emissionsfrit og imødekommer behovet for effektiv, komfortabel og rettidig kollektiv transport.

Endelig ser DN frem til at de vedvarende løfter om et udvidet netværk af supercykelstier indfries, og at man i det hele taget opprioriterer cyklismen som transportform, på tværs af kommunen. Det indebærer også øgede incitamenters til at vælge cyklen frem for bilen, evt. i en smidig kombination med kollektiv trafik og med rig mulighed for tilgængelig og sikker cykelparkering.

Fælles for ovenstående er, at et veludbygget og velfungerende netværk af såvel kollektive transporttilbud som cykelstier ikke alene realiseres gennem strategisk og fysisk planlægning. Det skal ledsages af vedvarende politiske prioriteringer og tilsvarende investeringer.

Fokuseret byvækst

Trods naturens trange kår i byen, er DN ikke blind for de miljømæssige fordele der knytter sig til den urbane bosætning. I en tid med stadigt større kamp om arealerne til allehånde formål – og pladsmangel som den entydigt største årsag til biodiversitetskrisen – giver det mening at indskrænke vores pladsforbrug og bosætte os tættere og på mindre matrikler. Byen som konstruktion tilvejebringer desuden en lang række muligheder for en mere rationel og mindre miljøbelastende håndtering af vores kollektive forbrug og output, f.eks. ved affald- og spildevandshåndtering, vand- og energiforsyning, logistik og distribution, transportadfærd osv.

Hvis man imidlertid opfatter byen som antitesen til en harmonisk og bæredygtig sameksistens med naturen bør man måske overveje, hvordan et tilsvarende antal mennesker ville påvirke naturgrundlaget – herunder biodiversitet, klima, miljø og landskab –, hvis de boede spredt i én-familie huse, over hele kommunen – eller det ganske land. Dette ræsonnement bør indgå som en del af præmissen for vores fælles bestræbelser på at gøre byen til et godt og attraktivt sted at leve. Og det gør vi bl.a. ved at invitere naturen med ind i byen og lade den forskønne vores bygninger og byrum, men dog i erkendelse og accept af at byen netop adskiller sig fra det åbne land og grundlæggende (bør) kendetegnes ved andre kvaliteter.

Uanset de bagvedliggende årsager kan det konstateres, at Aarhus kommune vokser i indbyggertal, og prognoserne forudsiger en fortsat vækst. Siden plads er en begrænset ressource, er det i et bæredygtighedsperspektiv derfor fornuftigt at *"... fokusere på udviklingen af de eksisterende byvækstområder og (...) ikke udlægge yderligere arealer eller udpege flere områder til byvækst med mindre helt særlige forhold gør sig gældende"* (side 31).

Men én ting er, *hvor* vi bygger, noget andet, *hvordan* vi bygger. På side 13 finder man en interessant figur, som viser arealforbruget ved forskellige boligtyper. Den illustrerer med al tyde-

lighed, at vante boformer i fremtiden skal gentænkes i lyset af behovet for plads-, energi- og ressourcebesparelser, og at hidtidige idealforestillinger om det gode liv på min. 800 m²-matrikler vanskeligt kan eller bør opretholdes. Derfor bakker DN op om udsagnet på side 19: "(Vi skal) Udforske muligheder for nye boligtyper, der understøtter bæredygtig vækst ved at være mindre arealkrævende, inden for Aarhus' styrkeområder med boliger med kort afstand til byliv og fri luft."

DN er i den forbindelse fortsat ikke afvisende overfor en vis fortætning af den eksisterende by, som middel til at forhale eller i bedste fald helt undgå den vedvarende inddragelse af "jomfrueligt" land, der potentielt fortrænger naturen. Det siger dog sig selv, at fortætning ikke må ske vilkårligt og ukritisk, men alene på baggrund af ordentlig planlægning og nøje hensyntagen til den lokale kontekst. Det betyder bl.a., at man skal blive langt bedre til samtidig at afsætte areal til lommeparker og blågrønne klimaløsninger i den eksisterende, fortættede by, således at man som minimum kan fastholde målet om maks. 300-500 meters afstand til et sådant, for enhver. Her bør Kommunen bl.a. lade sig inspirere og forpligte af allerede vedtagne temaplaner og politikker, som f.eks. den udmærkede [Politik for bykvalitet og arkitektur](#) samt [Et grønne Aarhus](#).

Helheder i det åbne land

Som det ganske rigtigt påpeges, står vi over for en lang række samfundskritiske udfordringer, som den strategiske kommunalplanlægning skal forholde sig til og forsøge at løse. Mens meget løses indenfor bygrænsen, udestår de mest presserende dagsordener imidlertid udenfor byen, i skovene og i det åbne land.

Her lever langt hovedparten af de arter vi deler pladsen med; her dannes og indvindes vores drikkevand; her foregår fødevarer- og energiproduktion og her udøver vi vores rekreative aktiviteter. Alle disse og mange flere interesser skal imødekommes i en uhyre kompliceret arealdisponering med såvel interessekonflikter, som åbenlyse sammenfald og potentielle synergier. Det kan kun løses gennem såkaldt multifunktionalitet, dvs. en vid udstrækning af samtænkning og overlap, og ved implementering af det, der kaldes naturbaserede løsninger. Det betyder, at vi for at håndtere klima- og biodiversitetskrise, sikre vores rene drikkevand, opfylde vores EU-forpligtelser til et rent vandmiljø i vandløb, søer og hav, tilbyde rekreative muligheder og opretholde et produktivt landbrug- og skovbrug, skal arbejde *med* og ikke imod naturen.

Blågrønne parker

Kommunen introducerer til formålet begrebet *blågrønne parker*, og DN har længe plæderet for det vi kalder *grundvandsparker*. Men navnet er for så vidt underordnet. Det afgørende er ideen om at udtage store, sammenhængende arealer i det åbne land og dedikere dem til natur og grundvandsbeskyttelse, hvor land- og skovbrugsmæssige aktiviteter ekstensiveres eller ophører. Det er en løsning, der er lige så indlysende og nødvendig, som den kan synes radikal. Og den skal ses som en naturlig tilpasning til en fremtid, hvor rent drikkevand og velfungerende økosystemtjenester – i modsætning til i dag – tillægges deres reelle værdi, som menneskets forsynings- og eksistensgrundlag.

Grundlæggende handler det om at forhindre forurening af drikkevandet fra anvendelse af sprøjtegifte, og samtidig høste de talrige andre gevinster, der følger af en ekstensiveret eller permanent indstillet landbrugsdrift på de sårbare jorde, hvorunder drikkevandet dannes og indvindes. Det vil medføre en reduceret næringsstofftilførsel til vores vandløb og søer og dermed også til Aarhusbugten, der i lighed med de øvrige indre danske farvande, hiver efter vejret og plages af hyppigt iltsvind. Det vil binde det klimaskadelige kulstof i jorden på kommunens lavbundsarealer og således bidrage til målsætningen om CO₂-neutralitet. Det vil, med en dedikeret og progressiv naturforvaltning, frigive den plads til biodiversiteten, som forskerne anbefaler – og som arterne skriger på. Og endelig vil det skabe nye muligheder for rekreativ udfoldelse og mentalt velvære for borgere i hele Aarhus.

Der forestår givetvis en vanskelig øvelse med at realisere disse blågrønne parker. Der fordres et skærpet lovgrundlag og nogle udbyggede finansieringsmodeller, og mulighederne for borgerinddragelse og frivillig jordfordeling skal afsøges og forfølges grundigt. Kommunen kan næppe løfte opgaven alene, men må alliere sig med forsyningssselskaber og andre relevante

aktører, og ultimativt skal der sættes en politisk konsekvens bag indsatsen, som afspejler den samfundsmæssige prioritering af vores fælles værdier, herunder rent drikkevand og en levende og mangfoldig natur.

Trods disse udfordringer finder DN det alt i alt opløftende at konstatere, at Aarhus Kommune med planstrategien nu formulerer et klart og utvetydigt signal om, at man er parat til at lade hidtidige blindgyder erstatte af nye veje, i indsatsen for den aarhusianske drikkevandsbeskyttelse. Det er på høje tid og det skal snarest følges op af konkret handling. DN involverer sig gerne aktivt i dialog og samarbejde om den forudgående planlægning og praktiske udmøntning.

Vildgræsning

På side 18 refereres til Kommunens målsætning om mere skov og lysåben natur, som beskrevet i Aarhus Kommunes politik for naturen [Et grønne Aarhus](#) fra 2020. I samme dokument erklæres målet om senest i 2030 at have realiseret 1000 ha vildere natur med store græssere, et mål som DN finder helt centralt, hvis ambitionen om at standse tilbagegangen i biodiversitet skal indfris.

Det kan måske synes utidigt eller irrelevant at forholde sig til lavpraktiske, forvaltningsmæssige virkemidler som afgræsning i en planstrategi, men netop helårsgræssende dyr forudsætter store sammenhængende naturarealer og en intelligent og koordineret planlægning af de rekreative interesser. Som sådan er det et væsentligt opmærksomhedspunkt i helhedsplanlægningen for det åbne land.

Realisering af VE-planlægning

Endelig finder DN det vigtigt at minde om udbygningen af den vedvarende energi, som i Aarhus Kommune er gået nærmest helt i stå. DN afgav i 2019 et overvejende positivt [høringssvar](#) til Kommunens Temaplan for placering af VE-anlæg, og vi savner fortsat en realisering af de udmærkede målsætninger, hvormed Aarhus Kommune angiveligt vil påtage sig sin del af ansvaret for den grønne omstilling af vores energiforsyning.

Det skal naturligvis foregå i en demokratisk proces og med folkelig forankring i berørte lokalområder, men det kræver også en proaktiv og determineret tilgang fra politikere og myndigheder, som sikrer fremdrift fremfor stilstand. Det er samtidig afgørende, at de konkrete projekter planlægges og udføres, så de tager det fornødne hensyn til såvel specifikke naturværdier, som til den landskabelige sammenhæng i hvilken de indgår. Men DN finder klimakrisen så presserende, at der skal vægtige natur- og landskabsfaglige argumenter til for at afvise i øvrigt velegnede lokaliteter til såvel vindmøller som solceller.

Stærke lokalområder

For DN må planlægning af stærke lokalområder nødvendigvis fokusere på muligheden for nem og rigelig adgang til en mangfoldig og levende natur. Det er samtidig vigtigt, at Kommunen i den strategiske planlægning bevarer overblikket og varetager hensynet til den store kontekst. Stærke lokalområder er først vellykkede, når summen af dem udgør ét stærkt, grønt og bæredygtigt samfund.

Med venlig hilsen
Sebastian Jonshøj, formand